

ПРІОРИТЕТИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У статті здійснено спробу запропонувати основні напрями, які сприяють оптимізації виховного процесу в сучасній школі, акцентовано на основних компонентах та елементах цієї моделі.

The article refers to an attempt to offer the main ways of generalization of the bringing up process in modern school. The most important components and elements of this model were described basically.

На сучасному етапі становлення Української держави за умови складного політичного і соціально-економічного її стану особливо відчутний негативний вплив на сучасну школу таких суспільних явищ, як посилення аморальності, злочинності, зубожіння та інше, що призводить до знецінення освіти, падіння авторитету вчителя, росту агресивності, жорстокості, нігілізму підлітків. Аналіз цих деструктивних процесів у сучасному суспільстві спонукає до висновків, що є небезпека виростити бездуховне покоління, не “обтяжене” інтелігентністю, порядністю, яке зневажливо ставиться до культурних та загальнолюдських цінностей, не прагне до здорового способу життя.

Не менший вплив на загострення виховних проблем в учнівському середовищі має діяльність самої школи, яка, здійснюючи радикальні перетворення, поки що не змогла до кінця позбавитись одноманітності педагогічної діяльності, традиційного способу мислення педагога, ставлення до учнів як до об’єкта виховного впливу. Аналіз результатів дослідження дозволяє констатувати, що до цього часу спостерігаються уніфікація педагогічної діяльності, недооцінка природних основ формування людини; нехтування найкращими традиціями народної педагогіки; відсутність повноцінної системи виховання, в основі якої суб’єкт-суб’єктна взаємодія вчителя і учня, перевага в педагогічній технології повчального виховання, монологічний підхід у спілкуванні педагога та учнів, недооцінка у вихованні методів самопізнання та рефлексії з опорою на вплив, а не на саморозвиток особистості.

Усі ці негативні процеси і явища визначають низький рівень оптимізації виховного процесу традиційних загальноосвітніх шкіл, негативно впливають на формування духовності учнів та не сприяють виробленню їхнього ціннісного ставлення до життя і людини.

Розв’язання проблем виховання, як підтверджує вітчизняний і світовий досвід, можливе за умови оптимізації управління процесом виховання за допомогою гуманізації освіти, що має забезпечити утвердження пріоритету загальнолюдських цінностей у суспільстві, сприяти розвитку творчих можливостей людини, її інтелектуальної свободи, створення максимально сприятливих умов для формування особистості.

Мета розвідки полягає у дослідженні теоретичних підходів і практичних організаційно-педагогічних умов, змісту, форм і методів, які в сукупності забезпечують ефективну оптимізацію виховного процесу у загальноосвітній школі.

Сфера освіти, а саме виховний процес найбільшою мірою визначають рівень розвитку людини, стають загальнонаціональним пріоритетом. Перед школою стоять завдання підвищити рівень виховної роботи, зробити все для того, щоб вихованці повною мірою відповідали політичним і загальнокультурним критеріям сьогодення.

Сучасний період відродження України, її державності, економіки, освіти, науки та культури вимагає зміни поглядів на освіту, виховний ідеал, виховання особистості. У Національній доктрині розвитку освіти цілісна виховна система розглядається як один із основних шляхів реформування виховання.

Виховання – це головне родові поняття педагогіки як емпіричної і теоретичної науки, від якої походять видові категорії: педагогічна діяльність, цілісний педагогічний процес, освіта і навчання, саморозвиток особистості.

В “Українському педагогічному словнику” С.Гончаренка зазначено, що “виховання – процес цілеспрямованого систематичного формування особистості, зумовлений законом суспільного розвитку, дією багатьох об’єктивних і суб’єктивних факторів” [2:53].

Проблему виховання досліджували як цілеспрямований процес формування особистості (Баранов С., Гончаренко С., Ільїна Т., Кобзар Б., Курлянд З., Лозова В., Мойсеюк Н., Троцько Г. та ін.), виховання як чинник соціалізації особистості (Галагузова М., Закатова І., Клейберг Ю., Матвієнко О., Підкасистий П., Приходько М., Смирнов В., Фельдштейн Д., Шевченко С., Шульгин В. та ін.); культурологічний аспект виховання як системи формування творчої особистості (Бондар В., Бурлака І., Зязюн І., Коваль Л., Фіцула М., Фоменко В., Шапошнікова І., Ярмаченко М. та ін.).

Зміни й оновлення освітньої парадигми підводять педагогів до сучасного розуміння виховання як діяльності, що базується на саморозвитку, самовдосконаленні та їх педагогічній підтримці. Основним завданням сучасної школи є виховання свідомих громадян України, забезпечення умов для творчої самореалізації, самовизначення особистості. Це повинно бути, на нашу думку, осередком виховної системи.

У Концепції національного виховання, Національній програмі виховання дітей та молоді визначаються основні принципи організації виховного процесу, серед яких основними є акмеологічний принцип, національна цілеспрямованість, культуровідповідність, цілісність, психологічний супровід технологізація, діалог тощо.

На основі цього процес виховання розглядається педагогічним колективом, по-перше, як організація середовища та створення оптимальних умов для самовиховання, по-друге, як допомога дитині в усуненні перешкод, що заважають успішній життєвій траєкторії.

Дослідження проблеми оптимізації виховного процесу та теоретичний аналіз результатів вивчення її рівня передбачає виділення ознак і показників ступеня прояву цієї характеристики, а також визначення виміру ефективності виховної роботи на різних етапах її розвитку.

Показники ефективності менеджменту виховання визначають у властивостях виховної системи та її результатах – у розвитку дитини, ступеня її комфортності у школі, самої атмосфери школи, можливостях самореалізації і учнів, і вчителів, і батьків. Виявлення рівнів реалізації особистісно орієнтованого підходу у практиці школи дає необхідну інформацію про ефективність застосування методів, форм виховної роботи, дієвість проведених заходів, допомагає вчасно виявити упущення та недоліки у роботі, оперативно усувати їх, знаходити нові реальні напрями й ефективні методи виховання учнів [1:89].

У сучасній педагогічній теорії розроблені критерії гуманізації лише окремих аспектів шкільного життя – наприклад, форм, методів виховання, взаємин учителів та учнів тощо. Створити інструментарій для оцінки ступеня гуманізації всього навчально-виховного процесу надзвичайно складно, оскільки це явище багаторівневе та багатоаспектне. Тому ми не ставили собі за мету розробити такий всеосяжний вимірний апарат, а отже, не претендуємо на повноту охоплення всіх цих аспектів і рівнів. У своїй роботі ми користувались такими критеріями, які, на нашу думку, розкривають цілісний стан гуманного виховання старшокласників на тому чи тому етапі їх розвитку.

Основними критеріями, які складають основу визначення рівнів оптимізації виховного процесу у класах загальноосвітньої школи, можуть бути такі: розвиток творчих здібностей та громадських якостей особистості; створення комфортного морально-психологічного клімату, атмосфери взаємодовіри, взаємоповаги та взаємовідповідальності; створення соціокультурного середовища, яке стимулює до самопізнання і самовдосконалення; врахування індивідуальних особливостей старших учнів, звернення до їх мотиваційно-потребнісної сфери; демократизація управління школою; олюднення змісту

виховної діяльності, всіх видів і форм взаємостосунків між учасниками навчально-виховного процесу [4:24].

Часто перед адміністрацією школи, учителями, класними керівниками у процесі педагогічної діяльності постають питання: “Яким же чином досягти самореалізації кожної особистості в системі особистісно зорієнтованого навчально-виховного процесу? Як організувати процес виховання учнів? Яким змістом його наповнити? Що необхідно враховувати, визначаючи завдання й види діяльності з учнями різного віку? На формування яких якостей, умінь і навичок варто насамперед звернути увагу?”

Основними принципами побудови виховної системи школи, на нашу думку, повинні бути такі:

- 1) “не зашкодити” (збереження психологічного та фізичного здоров'я дитини що, на нашу думку, є найважливішим у навчально-виховному процесі);
- 2) духовна насиченість шкільної життєдіяльності дітей. Не піддаючи сумніву значення знання у становленні особистості, ми впевнені в тому, що якість знань, цінність ідей, думок діяльності людини, що виникають на базі знань, зумовлюється не тільки істинністю знань, але й їх духовною насиченістю. Виховання особистості неможливе без виховання емоцій та естетичної свідомості;
- 3) ставлення до дитини як суб'єкта власного розвитку реалізується через принципи педагогіки співпраці, толерантності, підтримки, які спрямовані на самостановлення індивідуальності;
- 4) індивідуальний розвиток педагогів. Учитель теж повинен розвиватися, удосконалювати свою професійну компетентність, педагогічну майстерність.

У зв'язку з цим у загальноосвітніх навчальних закладах доцільно створювати трьохрівневу систему вдосконалення, яка складається на першому рівні зі шкільної системи підвищення кваліфікації методичної ради школи, школи молодого вчителя, на другому рівні – системи підвищення кваліфікації через курсову перепідготовку, на третьому – системи підвищення кваліфікації в інститутах післядипломної освіти.

Ми вважаємо за доцільне у шкільних умовах звернути особливу увагу на формування й утворення нового педагогічного мислення, побудованого на демократичних засадах. Цей підхід передбачає, перш за все, зміну стратегічних напрямів, принципів, підходів та орієнтирів до організації навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних вимог: 12-річна школа, профільне навчання, здійснення особистісно зорієнтованого підходу до формування особистості – учасника навчально-пізнавальної діяльності.

Але, на жаль, чомусь сьогодні, як і раніше, ми приділяємо значно більше уваги організації навчального процесу, а не виховного. І хоча педагогічний процес повинен бути цілісним, взаємозумовленим і взаємодоповнюючим, і не варто розглядати окремо навчання та виховання, реально ми це робимо. Хоча добре розуміємо, що процес виховання досить важливий для формування особистості, а навчання – далеко не єдиний засіб виховання. Мабуть, просто ми насамперед акцентуємо на тих процесах, які більше контролюються та результати яких частіше оцінюються керівництвом. І хоча останнім часом багато зусиль спрямовується на результати виховання, усе ж не можна порівняти контроль над навчанням і контроль над вихованням.

Як свідчить аналіз практичної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, більшість інноваційних процесів орієнтовані на вдосконалення саме навчальних досягнень учнів. Створення закладів для здібних та обдарованих дітей (гімназій, ліцеїв, колегіумів, коледжів) теж концептуально пов'язане з підвищенням знань учнів, та й узагалі розвитком школи, у багатьох асоціюється з модернізацією й оновленням навчального процесу. Досить слушно у зв'язку з цим згадати слова великого педагога сучасності Василя Сухомлинського: “Не можна зводити духовний світ маленької людини до навчання. Якщо ми плануємо прагнути до того, щоб усі сили душі дитини поглинали уроки, життя її стане нестерпним. Дитина має бути не тільки школярем, передусім людиною з багатогранними інтересами, запитами, прагненнями” [3].

Безумовно, ми впевнені в тому, що саме життя змусить нас пріоритетним напрямом діяльності школи обрати саме виховання, бо кожен педагог добре розуміє, що формування конкурентоспроможної особистості для життя в нових економічних умовах, створення умов для самореалізації – головна місія сучасної школи, а без розвиненої, науково обґрунтованої системи досягти цієї високої мети неможливо. Тому можна вважати, що вже настав час звернути якомога більшу увагу на проблеми виховання побудови виховної системи школи та класу, організацію виховного процесу як на уроці, так і в позаурочний час.

На особливу увагу заслуговує такий важливий пріоритет виховного процесу, як організація самоврядування у школі, бо саме зі шкільних виконкомів, учкомів, президентських рад, республік виростуть відомі політики та державні діячі, які будуть мати великий вплив на суспільство, а деякою мірою будуть визначати і майбутнє життя в Україні.

Основними принципами самоврядування можна визначити такі:

- 1) принцип педагогічного сприяння, педагогіка співпраці передбачає розв'язання проблеми учнями спільно з учителями;
- 2) принцип наступності та змінності активу забезпечує встановлення товариських стосунків старших учнів з молодшими;
- 3) принцип конкретної предметної діяльності ставить за мету здійснення традиційної або розвивальної діяльності;
- 4) принцип єдиного планування забезпечує скоординованість планів, єдність дій учительського й учнівського колективу, що сприяє підвищенню авторитету учнів, веде до співробітництва;
- 5) принцип розвитку ініціативи та самодіяльності;
- 6) принцип єдності прав та обов'язків учнів поєднує громадські й особисті інтереси в роботі органів учнівського самоврядування.

Таким чином, головною метою самоврядування у школі є формування в учнів навичок самоврядування, самостійності, ініціативи, навчити цьому всіх, а не лише активістів.

Поряд із розвитком моделей учнівського самоврядування останнім часом у педагогічному середовищі значно зріс інтерес до використання системного підходу до навчання й виховання школярів у керуванні життєдіяльністю загальноосвітнього навчального закладу. В українській державі з'явилася значна кількість педагогічних колективів, які моделюють і створюють оригінальні за змістом і формою освітні та виховні системи. Як показує аналіз їх діяльності, спроби виявляються вдалими, бо застосування саме системного підходу дозволяє зробити педагогічний процес більш цілеспрямованим керованим і, що найважливіше, ефективним.

На нашу думку, важливим елементом виховного процесу у школі є виховна система класу. Доцільно зазначити, що виховна система класу – це спосіб життєдіяльності та виховання членів класного співтовариства, що становить цілісну й упорядковану сукупність взаємодіючих компонентів, сприяє розвитку особистості та колективу.

Ми вважаємо, що створення такої системи забезпечить найефективнішу реалізацію виховних завдань. У наш час усе частіше масові форми змінюються на групові.

Говорячи про зазначену систему, необхідно звернути увагу на основні компоненти та елементи. Запропонована модель допоможе педагогам науково правильно визначити найважливіші компоненти та зв'язки, стане у пригоді директорам, заступникам директорів з виховної роботи, класним керівникам, кураторам у плануванні та здійсненні навчально-виховного процесу.

Ми сподіваємося, що пріоритетні підходи до організації та проведення виховної роботи в сучасній школі, принципи діяльності органів учнівського самоврядування, створення виховної системи класу стануть у пригоді директорам, педагогам, вихователям у плануванні виховної роботи, процесі формування особистості, вироблення стилю педагогічної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: модульне навчання / Навч. посібник. – К., 1993. – С. 89 – 91.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибр. твори в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т 2. – 554 с.
4. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 24 – 30.

УДК 37.036

А.А. Білоус

ВИХОВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті висвітлюється значення уроків хореографії у загальноосвітній школі у вихованні зовнішньої культури дітей молодшого шкільного віку.

The importance of choreography lessons for teaching external culture to primary school pupils in compulsory school is shown in the article.

Важливі ознаки зовнішньої культури людини – це рухи, жести, пози, міміка. Зовнішня культура також пов'язана з характером, поведінкою, а головне із здоровим фізичним розвитком дитини, який залежить від правильного формування опорно-рухового апарату.

Проблема виховання зовнішньої культури дітей знайшла відображення в педагогічній теорії і практиці. О.М.Микитюк і С.І.Данильченко висвітлюють, що в період від 6 до 9 років прискорюються темпи росту хребта. Постава ще не стійка.” У дітей молодшого шкільного віку підвищена гнучкість хребта при відносній слабкості м'язів тулуба створює підґрунтя для різноманітних порушень постави [1: 32].

У роботах В.С. Яловецького зазначається, що будь-які форми порушення хребта впливають на розташування інших частин тіла й органів. Деформують нормальну роботу опорно-рухового апарату, порушують діяльність дихальної системи організму. Правильний подих позбавляє людину від багатьох хвороб. Він поліпшує травлення, стимулює роботу серця, головного мозку, нервової системи і є цінним засобом для боротьби з перевтомою.

Це погіршує кровообіг головного мозку, знижує його працездатність і призводить до нервової перевтоми [2: 18].

М.Лещенко рекомендує широко використовувати хореографічне мистецтво, оскільки танець акумулює значні терапевтичні можливості. За допомогою ритмічних рухів знервована, втомлена, агресивна дитина звільняється від негативних емоцій. Для дітей молодшого шкільного віку танці виступають профілактикою і засобом від навчального (сидіння за партою) перевантаження [3: 61].

З цією точкою зору згодні багато педагогів. Як підкреслює Т.Ротерс, радіючи музиці, відчуваючи красу своїх рухів, учень емоційно збагачується, переживає особливий підйом, життєрадісність. Позитивні емоції викликають прагнення виконувати рух енергійніше, що підсилює їх вплив на організм, сприяє підвищенню працездатності, оздоровленню й активному відпочинку [4: 6].

Тобто, як стверджує А.Г.Хрїпкова, розумовий розвиток людини тісно переплітається з його руховим розвитком, з його постійною руховою діяльністю [5: 231].

Узагальнення педагогічної теорії і практики засвідчує що недостатня рухова активність дітей призводить до загальмування розвитку нервових центрів і внутрішніх органів, порушення обміну речовин. Такі фактори впливають як на внутрішній стан дитини, його настрій, самовідчуття, так і на зовнішню поведінку, манеру рухатися.